

УДК616.03.21.

ОИЛАЛАРНИНГ ТИББИЙ ФАОЛИЯТИГА БОҒЛИҚ ХОЛДА МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ САЛОМАТЛИГИНИ ЎРГАНИШ

Туксанова Зебинисо Изатуллоевна

Бухоро давлат тиббиёт институти

Аннотация. Ота-оналарнинг тиббий саводхонлиги даражасини ошириш таъсирида турмуш тарзини ижобий ўзгартирган, оиладаги умумий маънавий-руҳий муҳитни яхшилаган оилалар сони 2,7 баробар ошди.

Калит сўзлар: мактаб ўқувчилари, тиббий-фаоллик, демографик кўрсаткич, касалланиш, турмуш тарзи

Ёш авлоднинг соғлигини ҳимоя қилиш нафақат соғлиқни сақлашнинг долзарб муаммоларидан бири, балки давлатнинг энг муҳим ижтимоий вазифаларидан биридир, чунки болалар саломатлиги жамиятнинг катталар аъзоларининг саломатлик салоҳиятини шакллантиришнинг асосий асосидир. Болалар саломатлигини мустаҳкамлаш, уни оптималлаштиришга қаратилган чора-тадбирларни жорий этиш давлатнинг муваффақиятли иқтисодий ривожланишига, унинг барқарорлиги ва ижтимоий хавфсизлигини сақлашга ёрдам беради. Албатта, эса тутиш жоизки, ҳар бир авлод саломатлигининг пойдевори гигиеник тарбия, профилактика, даволаш ва реабилитация функцияларини ўз зиммасига олган энг муҳим ижтимоий-демографик гуруҳ бўлган оилада қўйилади. Бу, айниқса, аҳолининг энг ҳимоясиз тоифаси бўлган ва тиббиёт ходимлари ва ота-оналарнинг алоҳида эътиборига муҳтож, оила ва бола учун муносиб турмуш тарзини шакллантирадиган болалар учун алоҳида аҳамиятга эга.

Тадқиқот мақсади

Болалар саломатлигини мустаҳкамлаш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш учун болали оилаларнинг касалланиш даражаси ва турмуш тарзини ўрганиш ўтказилди, бу оила саломатлиги учун энг муҳим омилларни аниқлаш имконини берди.

Материаллар ва тадқиқот усуллари

Саломатлик ва турмуш тарзи ҳолатини ўрганиш объекти сифатида Бухоро шаҳрида доимий яшовчи мактаб ёшидаги болалари бўлган 1123 оилалар шаҳар поликлиникалари тиббиёт муассасаларида кузатилди. 1089 нафар аёл-оналар, 956 нафар эркак-оталар ва 2196 нафар мактаб ёшидаги болаларнинг касалланиш даражаси таҳлил қилинди. Кузатувга олинган барча оилалар 7 бўлимдан иборат махсус ишлаб чиқилган ягона дастур бўйича текширилди: ўрганилаётган муаммо бўйича нашр этилган ишлар таҳлили: мактаб ёшидаги болани тарбиялаётган ота-оналарнинг ижтимоий-демографик хусусиятлари; мактаб ёшидаги болаларнинг ижтимоий-биологик хусусиятлари; мактаб ёшидаги болалари бор оилаларнинг турмуш тарзини ҳар томонлама ижтимоий-гигиеник баҳолаш; болали оилаларнинг саломатлик ҳолатининг ҳар томонлама тавсифи; мактаб ёшидаги болалари бўлган оилаларнинг саломатлигини шакллантириш омиллари, ота-оналар томонидан интерактив саломатликни яхшилаш бўйича тавсиялардан фойдаланиш самарадорлиги.

Тадқиқот натижалари

Сўровда қатнашган оилалар контингентининг ижтимоий-демографик хусусиятларини ўрганиш натижалари шуни кўрсатдики, оилаларнинг аксарияти (81,3%) тўлиқ оилаларга мансуб, бироқ уларнинг 4,2 фоизи фуқаролик никоҳида яшайди.

Олинган маълумотлар шуни кўрсатадики, сўровда қатнашган оилаларнинг 16,7 % и ота-онасининг ажрашиши натижасида тўлиқ бўлмаган оилалар бўлиб, 89 % ҳолларда оиланинг бузилишининг ташаббускори ҳозирги кунда тобора иктисодий мустақил бўлиб бораётган аёл-онадир. унинг оиладаги ролини юқори баҳолаган ва шу муносабат билан эрига талабларни кучайтирган. Оилаларнинг 72,3 ида икки нафар фарзанд, 27,7 % ида эса уч ва ундан ортиқ фарзандлар тарбияланмоқда.

Мактаб ёшидаги боласи бўлган оиланинг ўртача сони 4,09 кишини ташкил этди, ҳар бир оиллага $1,2 \pm 0,04$ бола тўғри келади, бу расмий маълумотларга тўғри келади. Болаларнинг ижтимоий-гигиеник хусусиятларини ўрганиш мактаб ёшидаги болаларнинг саломатлиги ва ҳаёт сифатига таъсир қилувчи биологик ва ижтимоий омилларни баҳолашни ўз ичига олади. Қайд этилишича, болаларнинг 65,6 % и биринчи ҳомиладорликдан, 89,2 % и биринчи туғилишлардан. Жами 56,3% болалар Апгар шкаласи бўйича 7 ва ундан юқори балларда туғилган. Текширилган болаларнинг оналарида 43,3% ҳолларда абортлар бўлганлиги аниқланди. Маълумки, она-аёл тарихида абортларнинг мавжудлиги болаларнинг соғлиғига салбий таъсир қилади, чунки бу аёлларда кейинги ҳомиладорлик ва туғиш кўпинча боланинг ривожланишига таъсир қиладиган турли хил асоратлар билан содир бўлади.

Тадқиқот натижалари ҳомиладорлик ва туғиш жараёни ва абортлар тарихи ўртасида тўғридан-тўғри боғлиқлик ($r=+0,687$. $m=\pm 0,0038$, $p<0,0001$) мавжудлигини кўрсатади.

Бизнинг тадқиқотимизга кўра, ҳар бир иккинчи онада (53,8%) ҳомиладорлик ва туғишнинг турли хил асоратлари кузатилган, шу жумладан (100 нафар текширилган аёлга): токсикоз (39%); эрта туғилиш хавфи (31%); туғиш жараёнининг заифлиги (25%); нотўғри йўлдошнинг жойлашганлиги (19%); туғруқдаги оператив жараёнлар (10 %); камқонлик (73%); экстрагенитал патологиянинг мавжудлиги (9%). Бола ҳаётининг энг муҳим жиҳати унинг ижтимоий мослашуви бўлиб, у таълим муассасасига бориш имконияти билан белгиланади. Шуни таъкидлаш жоизки, болаларнинг мактабга мослашиш даври боланинг ҳаётидаги муҳим лаҳзалардан биридир.

Мактабгача ёшдан бошлаб, айниқса эрта мактаб ёшида шахснинг шаклланиши содир бўлади, ижтимоий хулқ-атвор кўникмалари шаклланади, ижтимоий ўзини ўзи англаш сингдирилади. Айнан шу ёшда кўпчилик болалар дуч келадиган ҳар бир нарсага: ота-оналарга ва тарбиячиларга, тенгдошлар ва дўстларга нисбатан ўз муносабатини ривожлантира бошлайди. Бунда боланинг характери муҳим рол ўйнайди.

Тадқиқот шуни кўрсатдики, ота-оналарнинг 75,3 %и ўз фарзандини очикқўнгил, кувнок деб билишади. Бироқ, ота-оналарнинг 14 %и фарзандларининг мулоқотга тез кириша олмайдиган, ота-оналарнинг 19 %и эса ўз фарзандларининг мулоқот қилишга интилмаслигини ва ўқитувчилар ҳамда бошқа болалар билан алоқа қилишдан кўрқиниши таъкидлайди. Мактабгача таълим муассасаларига завқ билан борган болалар мактаб ҳаётининг бошланишига тезда мослашадилар, мактаб жамоасида ўзларини ишончли ва қулай ҳис қилишади.

Ўқув фаолиятини ўрганиш шуни кўрсатдики, мактабга ўз хоҳиши ва қизиқиши билан қатнайдиغان болалар мактаб ўқув дастурини осон ва тез ўзлаштирадilar. Шундай қилиб, мактабга завқ билан қатнайдиغان болалар учун ўртача балл 4,6 ни ташкил этди; ва мактабга "истамай" борадиган болалар гуруҳида у сезиларли даражада паст - 3,7. Ёши катталашган сари битта дарсга тайёргарлик кўриш вақти сезиларли даражада қисқариши (28,4 дан 18,6 дақиқагача), аммо уй вазифасини бажариш учун сарфланган умумий вақт юқори синфларга ўтганида ортади. Мактаб ёшида болалар турли тадбирларда фаол иштирок эта бошлайдилар, бу, албатта, боланинг дунёқарашини кенгайтиради, интеллектуал ва маънавий ривожланишига ёрдам беради, унинг ҳаёт сифатини яхшилайдди. Шу муносабат билан ота-оналар ўз фарзандларини турли хил қўшимча машғулотларга: спорт, расм чизиш, мусиқа ўрганиш, чет тилини ўрганишга жалб қилишга интилишларига алоҳида эътибор беришлари керак. Қайд этилишича, 17,2 % болалар бир нечта қўшимча дарсларга боришади, ёшга қараб бундай болалар сони сезиларли даражада ошиб боради. Шуниси эътиборга лойиқки, болаларнинг 60% дан ортиғи қўшимча дарсларга қатнашишни исташсада, аммо уларнинг фақат 44% и ўз хоҳиш-истакларини амалга оширишга муваффақ бўлди. Кузатувдаги болаларнинг бўш вақтини ўрганиш шуни кўрсатдики, кўпинча мактаб ўқувчилари бўш вақтларини телевизор томоша қилишда ўтказадилар. Боланинг қизиқишлари орасида иккинчи ўринни компьютер ўйинлари эгаллайди. Ота-оналар ва болалар ўртасида ўтказилган сўров шуни кўрсатдики, болаларнинг кўпгина қисми (82,8%) бўш вақтларини уйда ҳамда компьютер хоналари/клублари, интернет-кафеларда ўтказишади. Болаларнинг қарийб 90 % ида компьютер экрани қаршисида ўтказадиган вақт шифокорлар томонидан тавсия этилган руҳсат меъёрлардан (кунига 0,5 соат) ошиб кетиши, бу эса албатта, уларнинг соғлиғининг ёмонлашишига ва ҳаёт сифати пасайишига сабаб бўлаётгани ташвишлидир. Болалар касалланишини ўрганиш шуни кўрсатадики, унинг даражаси анча юқори - ўртача 1970,3%. Шу билан бирга, 7 ёшли ўғил болаларнинг касалланиш даражаси қизларникига қараганда юқори (мос равишда 2483%о 2445%о га нисбатан), 7 ёшдан сўнг барча ёшдаги гуруҳларда касалланиш даражаси юқори, қизларда ўртача 5,4% ни ташкил этади. Болалар касалланишининг ёшга оид тузилишини таҳлил қилиш ўғил ва қиз болалар ўртасида ҳеч қандай фарқни аниқламади. Касалликнинг ёшга қараб тузилишини таҳлил қилганда, 7 ёшдан 10 ёшгача ва 11 ёшдан 14 ёшгача бўлган болаларда кенг тарқалган патология аниқланди, бу барча текширилган болаларни 2 гуруҳга бўлиш имконини берди. Умуман олганда, болаларнинг касалланиш тузилиши турли даражадаги тарқалиш даражасига эга бўлган бир хил касалликлар синфлари билан ифодаланади. Касалликнинг умумий тузилишида биринчи 7 ўринни қуйидаги касалликлар синфлари эгаллайди: нафас олиш тизими касалликлари, овқат ҳазм қилиш, кўз касалликлари, шикастланишлар ва бахтсиз ҳодисалар, айрим юқумли ва паразитар касалликлар, тери ва тери ости тўқималари касалликлари ва таянч-ҳаракат тизими. Рўйхатда келтирилган касалликлар синфлари 7-10 ёшдаги болаларда барча патологияларнинг 81% ва 11-14 ёшдаги болаларда 75% ни ташкил қилади. Мактаб ёшидаги болаларнинг 21,7 %ида аниқланган сурункали касалликлар таҳлили унинг даражаси 303,8 %о ни ташкил этишини кўрсатди. Оиланинг саломатлик ҳолатини яхлит баҳолаш учун оила аъзоларини соғлиқни сақлаш гуруҳлари бўйича тақсимлашга асосланган балл тизими қўлланилди. Соғлиғи жуда яхши баҳоланган оилалар улуши атиги 15,8% ни ташкил этди. Ҳар тўртинчи ёки бешинчи

оила (22,6%) соғлиғи яхши эди. Сўровда қатнашган оилаларнинг аксарияти (35,9%) соғлиғи қониқарли баҳоланган оилалар қаторига кирди. Ҳар тўртинчи оиланинг соғлиғи ёмон (21,9%) ёки ўта ёмон (3,8%) бўлганлиги ташвишлидир. Сўровда қатнашган оилаларнинг саломатлик ҳолатини уларнинг турмуш тарзи билан боғлиқ ҳолда ўрганиш шуни кўрсатдики, соғлиғи яхши ва ўта яхши деб таснифланган оилалар орасида соғлом турмуш тарзи ёмон ва ўта ёмон оилаларга нисбатан ўртача 2,6 баробар кўп кузатилмоқда. Сифатли белгилар учун бир омилли комплекс дисперсияли таҳлилни қўлланилиб, оила саломатлигига таъсир этувчи ҳаёт тарзининг сифатли белгилари аниқланди. Ушбу омилларнинг салбий таъсирини тенглаштириш ва ижобий таъсирини кучайтириш оиланинг юқори даражадаги тиббий фаоллиги билан боғлиқ, бу турли хил дам олиш усуллари амалга ошириш, рухий-эмоционал стрессдан халос бўлиш, стрессли вазиятларга муносабатни ўзгартириш қобилятини ўз ичига олади, овқатланиш, гигиеник гимнастика ва спорт билан шуғулланиш шифокор тавсияларига риоя қилган ҳолда терапевтик ва профилактика мақсадида шифокорга ташриф буюришга тўғри муносабатда бўлишни ўргатиш. Мактаб ёшидаги болаларни тарбиялаётган оила аъзоларининг тиббий-ижтимоий хулқ-атворини (ёки тиббий фаолиятини) ҳар томонлама баҳолаш оилаларнинг кўпчилигида (56,8%) ўрганилаётган омилларнинг асосан ноқулай қийматлари мавжудлиги ва шунга мос равишда тиббий фаоллиги паст бўлган оилаларга мансублиги аниқланди. Фақатгина тиббий-ижтимоий хулқ-атвор бўйича ҳар учинчи оила (37,1%) ўрганилаётган кўрсаткичларнинг ўртача оғирлик даражасига эга бўлган гуруҳга киритилган.

Хулоса. Аниқланишича, оилаларнинг тиббий-ижтимоий хулқ-атвори турмуш тарзининг ижтимоий-гигиеник хусусиятлари даражаси билан белгиланади, кўриб чиқиляётган белгилар орасидаги боғлиқлик $r=0,461$, $m=0,0032$, $p<0,01$. Умуман олганда, тиббий фаоллиги юқори бўлган оилалар орасида турмуш тарзининг ижтимоий ва гигиеник хусусиятлари юқори бўлган оилалар паст даражадаги оилаларга қараганда сезиларли даражада ($p<0,0001$) кўпроқ (41,3% га нисбатан 1,4%). Оиланинг тиббий фаолияти ижтимоий-гигиеник турмуш тарзи омилларининг салбий таъсирини тенглаштиришга ёрдам берувчи омиллардан бири эканлигини ҳисобга олиб, ўрганиш жараёнида оилаларнинг тиббий-ижтимоий хулқ-атворини ҳисобга олган ҳолда соғлиғи таҳлил қилинди. Олинган натижалар мактаб ёшидаги болалари бўлган оилаларнинг саломатлигини шакллантиришда тиббий фаолиятнинг етакчи ролини кўрсатади.

Адабиётлар.

1. Жирнов Виталий Александрович, Дмитриева Марина Владимировна Анализ заболеваемости детей дошкольного возраста в амбулаторно-поликлиническом звене // Известия Самарского научного центра РАН. 2015. №5-3.
2. Параничева Т. М., Тюрина Е. В. Динамика состояния здоровья детей дошкольного и младшего школьного возраста // Новые исследования. 2012. №4 (33).
3. Tuksanova Zebiniso Izatulloyevna, Ashurova Nodira Azimovna, Safarova Gulnoz Avaxxonovna, Hikmatova Madina Furqatovna Health status of School children depending on health care activities of families // European science review. 2018. №9-10-2.

4. Ашурова Н.А., Туксанова З.И., Тиллаева Ш.Ш. Сравнительная характеристика частоты патологии ЛОР органов среди детей школьного возраста // Педиатрический вестник Южного Урала. 2015. №1.
5. Туксанова З.И., Ашурова Н.А. Анализ показателей заболеваемости среди школьников // Ученый XXI века. 2016. №5-1 (18).
6. Каюмов Х., Туксанова З., Ашурова Н. (2012) Мактаб ўқувчилари орасида ЛОР касалликлари тарқалганлик даражаси таҳлили // Журнал Проблемы биологии и медицины, 2 (69), 41-42.